

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 11.

ВЕРХОВИНА

КРАКІВ

1940

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 11.

МАРКО ЧЕРЕМШИНА

ВЕРХОВИНА

ІІНШІ ОПОВІДАННЯ

КРАКІВ

1 9 4 0

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

Друк: „Нова Друкарня Денникова” під наказом
Управою, Krakів, Оржешкової 7. Телефон 102-79.

Druck „Nowa Drukarnia Dzennikowa“, Kommissa-
rische Verwaltung, Krakau, Orlęszkowagasse 7.

Марко Черемшина і його верховинські оповідання.

Вся творчість Марка Черемшини (Івана Семанюка 1874—1927) тісно звязана з Верховиною. Черемшина сам походив з гір, знав дуже добре верховинський побут і через ціле життя працював у горах або на Підгірю як громадський діяч і адвокат.

В літературній спадщині Марка Черемшини чітко виділяються в три окремі групи його новелі й оповідання. В одних малює він довоєнний побут верховинського села (збірка »Карби« з 1901 р.), в других з великою силою поетичного слова представив жахіття світової війни, що мов ураган перевалилася над українським селом, яке тоді потерпіло від своїх і чужих (збірка »Село вигибає«). Третя частина новель і оповідань, що майже повнотою тут передруковуються, виводить перед очима читача новий повоєнний побут і нові польські порядки в українськім селі (збірка »Верховина«).

Зле жилося українцям під польською займанчиною скрізь, але вже мабуть найбільше знушань терпіли пограничні села, а між ними й гірські. В довшій новелі »Верховина« представив Черемшина невеличку, але яку ж вірну картину

ку польського »панування«. На українське гірське село, що ще не отряслось з наслідків світової війни, наїхали польські »володарі«: поліцай з командантом постерунку на чолі, погранична сторожа, польський ксьондз, польський учитель, а до спілки взяли собі місцевого жида, як конфідента. Все це люди без найменшої моралі, як і в приватному так і в суспільному житті. Всі вони хотять наживитися чужим добром, в тому випадкові добром українського селянина, наживитися за за всяку ціну, навіть не лякаючись поповненням злочини. Впрочім усі злочини польських »панів« супроти українських селян були в Польщі безкарні.

Коли ж наприклад український священик лише словами заохотив своїх парохіян до національної єдності, то його з місця за те арештували (новеля »Гей на Івана — гей на Купала«). Так само арештували й суворо карали усіх інших діячів (»Писанки«, »Ласка«).

Та все ж таки не попадало українське село в зневіру. Росло нове покоління, що мало повести далі працю батьків — аж до остаточного визволення (»Писанки«).

Всі прегарні оповідання Черемшини надихані глибокою життєвою правдою. Впливали на те передовсім дві обставини: великий талант автора й те, що він брав теми до своїх новелей з життя. Як адвокат, часто боронив українських діячів перед польськими судами.

Писав Черемшина гарною, милозвучною мовою, немов поезії. Розмови селян подавав у гуцульському говорі так, як у горах говорять. З уваги на те менше зрозумілі слова скрізь пояснено.

Верховина.

Пішло з дурниці. Присяжний громадський Янцьо Кшесінський кликав старого Федора Орфенюка в куми, бо сподівався багацької крижми. Дід відпрошуався по господарськи. Насамперед показав присяжному сволок, на якому був вирізьблений рік, в котрім дід родився, а другий рік, в котрім будував хату. Хаті сорок шість, з дідові сімдесят років то вже старому гляба діти до хресту держати. Вже ноги і руки не статкують, вже не вдержалав би фіна, не діждав би його дружити, то що такий кум вартує?

Присяжний не вгавав просити і хвалив діда, що він ще годен верхом їхати і що доки люлька смакує, доти сила бірує та що

Присяжний — громадський поліцянт, Ч. (Пояснення, зазначені буквою »Ч« подав автор).

Крижма, крижмо — полотно, що його дарує кума похреникові. Звідсіля теж взагалі всякі дарунки похресникам від хресних батьків.

Сволок — бальок, що піддержує в сільській хаті стелю, звичайно різьблений в узори, іноді й з написами.

Гляба — годі.

Фін — хрешеник, похресник.

сила не в молодій крові, але в розумній голові, так як путеря у багача, а не у голій хорбаці.

Але дід не похочував і члено відмовлювався, а присяжному желав, щоби його червак ріс до черевика а від черевика до чоловіка. А щоби присяжний не покімітив дідової неохсти, — просив дід його зичливо, щоби колись показав йому ту свою дитину, най би харкнув їй у тварь на-вроки, найби дав овечку на роплодок.

Присяжний догадався, що багач ним гордує і просив діда, аби йому вибачив його докучливість та й відійшов швидко і не дався дідові підпроваджувати через подвіря у ґрешній розмові.

А дід дивувався з невісткою:

— Такий старцун, такий торбей громадський, така лёнка дрантива мене в куми забагає! Ех, коби не такий чес, не так би я з тобов покумавси, ти палице гола!

Невістка радила дідові, аби собі язик кусав і тихше говорив, бо присяжний може дідові слова зачути, а тепер він має власті селом трясе.

Дід відтяв, що не боїться пустого бука, але однако голос приглушив у собі так, аби лише невістка чула і зараз сумнівався:

— Може бо й є, чув проклєток безчесний?

Хорбак, хорбака — 1. худий чоловік, 2. хробак.
Відмоловатися — відпрошуватися.

Старцун, торбей — прошак.

Лёнка — міщух сурдуговець, Ч.

Невістка вдоволена, що дід її слухає, безпечила його, що вітер віє у противний бік, а не за присяжним.

Відтак дід посерджувався вже в хаті по вечері :

— Гет світ обмінився: такий нероба-
полатайко тепер над людьми міць має, те-
пер його верх, його орел над селом літає,
тепер він на переді, а ти його бйси!

— Ти, голаку, а ти против моого коліна?

— Аби я тобі копилюка ерстив? Аби
я з тобов за-стів сідав? А йди ж ти, дран-
ко латана. Машір мені з хати, ти кашк-
тику рогатий!

Дідова твар червоніла, а очі як два ву-
глики світили.

То це було сьогодні, а на другий в са-
ме полуднє у діда гості: присяжний з дво-
ма паничами.

— Давай, діду, підводу для комендан-
та!

— Ей, сарачетка, у мене кінь хромає.

— То ніц — каже білявий панич.

— У мене віз розсипавси!

— Ми його складемо — відрізує чо-
рно-бривий панич.

— У мене син погиб на войні, моя газ-
диня погибла від кулі, а я сам з невістков
та й онучет двое.

— То ніц не робить — відрізують па-

Копилюк — нешлюбна дитина, байстрюк.

Ерстити — хрестити.

Панич — жандарм.

Машір (нім.) — машеруй, забираїться геть.

ничі — маєш, старий коні, мусиш їхати,
хочьби що було.

— Нема кому фірманити — боронився
дід.

— Поможе невістка — підсміхається
чорнявий панич і моргає на дідову невіс-
тку.

— Невістка маржину та й діти кутає!

— То поїде дід — каже білявий панич.

— В мені пушка духу, деж я годен?

— Я також не годен, а служу паньству

— рубає чорнявий панич.

А присяжний все мовчить і тільки здви-
гає плечима та відвертається, коли дід кла-
де на нього свої очі.

Та один панич тут говорить, а другий
вже на дворі з присяжним віз виточив і ко-
ні запрягає.

Звертівся дід гей веретено та до не-
вістки на раду.

Невістка каже: „Поїду я!”

А старий кличе: „Іду я!”

— Ви, дедю, не годні!

— Тому поїду я, аби довго не тримали.

— Коли може вдарити плюта та й то-
гди передрігнете, дедю!

— То борше випустять мене старого,
ек тебе молоду!

— А ви ж, дедю, годні цему видержати?

Кутати піклувати, Ч. піклуватися чимось.

Плюта — злива, Ч.

Передрігнути — перестудитися, Ч. перемер-
знути.

Дід підійшов до присяжного, поплескав його по плечу, приязно усміхнувся зпід сивавого, пристриженого вуса і допитувався уперто, куди паничі потребують підводи, аби знат, кілько пащі брати.

Присяжний споглядав в долину і кидаючи зором на паничів, клав пальці на губи та й давав дідові знати, що йому не вільно нічого казати.

Дід вийняв присяжному люльку з камізельки і набивав її своїм тютюном крішеним, а паничам подав капшук.

Та й вогню їм викресав.

А тоді паничі ніби добріли й радили дідові брати пащі на добу, а присяжний поєв рукою долів в сторону міста і назад до дому.

Дідові легше стало й його сиві очі зраділи, що до міста і з міста назад має їхати.

Паничі впрягли коні й квапилися сідати.

Дід закликав невістку в комору і розповів її всі важніші тайни господарські, віддав ключі і радився, що має брати з собою в дорогу.

Невістка убрала діда швиденько і верх киптаря та чирчикового петика накинула ще й сиву гуглю з чирчиковим ковнірем і бовтицями. І питалася, чи харч возьме дід

Джерга — вовняна верета, Ч.

Бєвтиці — китиці, Ч.

Киптар — кожушок без рукавів, Ч.

Чирчиковий — червоний, Ч.

Петик — суконна верхня одіж, Ч.

Гугля — плащ, Ч.

у скіряний бордюг чи бисаги, — а дід казав, що по Петрі красне веремя і тому возьме бисаги.

Невістка вложила в бисаги три книші, кусак солонини, вузлик бриндзі і ракву масла та й гарчик робленого молока.

Дід ріс із вдоволення, що невістка його так щиро дозирає, але назверх гальмував по баґацьки невістчину щирість, кажучи, що не годен і половини схарчувати. Відтак увійшов ще раз в хату, добув з грядок скруцак тютюну і сховав у ремінь, а погладивши обидвох внуків по голівці, наказував їм, аби слухали нені. Перехрестився на дорогу, а тоді невістка вхопила йому з рук бисаги і подала капелюх та й поцілувала в руку, а несучи бисаги і батіг до воза, желала дідові, щоби добре гостив і здоров вертав домів як найшвидше.

Паничі і присяжній позасідали на возі і покривлювалися дідові, що подобає на комісаря сторожі цової.

Невістка подала дідові до рук батіг і ремінні поводи та й говорила так, аби па-

Бордюг — скіряний міх.

Бисаги — вовняні дві торби разом злучені.

Веремя — погода, Ч.

Кусак — шматок, кусок.

Раква — деревляна кругла ваза на масло, Ч.

Гарчик — деревляна посуда на молоко, Ч.

Гальмувати (нім.) — спиняти.

Грядка — жердка над постіллю, де вішлють одежду.

Скруцак — скрутень, Ч.

Цловий (поль.) — митний.

ничі чули, що сподівається діда на завтрішній ранок. Дід тріснув батогом, потвердив невістчин здогад, а виїхавши поза браму, пристанув. Невістка, знаючи, що дід щось забув з собою взяти, прискочила 'д ньому близько, а він шепнув її до ушка, аби винесла йому десять злотих. Коли невістка побігла в хату, дід став за нею накликати, аби винесла також і джерги, бо треба буде попасати і коні накривати. Невістка передала дідові гроші і підстелила крашені джерги, а тоді дід пригадав собі, що не взяв ключа від воза. Паничі сердилися на дідову забудливість, а дід впевняв їх, що і вони будуть забувати, коли сьомий хрест переступлять — а відбираючи ключ, завйокав на сиві коні і відіхав.

Присяжний розсмілився і показав дідові, щоби їхав на пляцівку, бо відти має когось везти долів.

Пляцівка була серед села у Малярчукових хатах. Малярчук був перед війною перший багач у селі, але згинув на фронті під Раранчем, а жінка Одокія лишилася вдовицею і не уміла відгризатися і через то вйті легко забрав її хату на приміщення постерунку, а її саму витрутів у ліси в зимарку. У зимарці найшли її перед Різдвом застрілену, а тоді жандармерія зайняла і зимарку, щоби порожня не стояла.

Такий кінець Малярчуків все пригадував дідові Федорові, що і його родові загрожує подібна доля, коли ззагоди ще за

Ззагоди — завчасу, Ч.

свого життя не звінчає молоду невістку з біривливим парубком і не покладе на талані силу. Малярчукові хати потинали діда ще й тому в серце, що все пригадували йому небіжчика сина Миколу, його праву руку, одинака дорогого, його одиноку втрачену надію.

Зайхав дід возом перед самі вікна, а коли паничі зіскочили з воза, вийшов з хати командант і казав робити місце на дві їмості, аби вигідно собі сиділи.

Дід зрадів, що буде везти пані, а не шандарів, бо думав собі, що пані не будуть у місті баритися і він скоріше верне домів.

— Повезеш, бадю, ці обі їмості долів у місто на відпуст, бо завтра Матки Божої-шкаплежної, — каже командант.

— Аби пані тривали та й храмували — каже дід Федір.

— Не кажеться нам „пані”, лиш їмості, бо ми вам не рівня — поправляє команданто. Її веснянкувата твар, кругла як раква, набігла кровю під білявими бровами, а її товстенька червонава ручка погрожувала дідові.

Чорноока, худа її товаришка, яку худенький як протичка панотчик тримав по-під руку, сама з себе оправдувала діда, що

Біривливий — могучий, Ч. сильний.

Талан -- майно.

Бадьо — старий мужик, Ч.

Храмувати — празднувати, Ч. святкувати празник.

Протичка — дріт до чищення лульки.

він межи панами небувалий і тому не знає добре, кому і як має честь віддавати.

— Аби-сте нам здоровенькі їмостували наші файні та молоденькі їмостечки золотенькі — поправлявся дід укладно і швидко.

Таксамо як панотець, голений командант гукнув на наймички, аби винесли вино та й тісточка, бо віз гей розсохся та й треба його підолляти, щоб не скрипів під їмостями і щоб не скробав їх молоденького серця. Метнулися наймички і ввесь стіл на віз перенесли.

Панотець поблагословив і вино й тісточка, а командант роздав повні пугарі їмостям і панотцеві та й паничам в руки і просив, аби всі пили до дна, аби біля їмостей щастя сідало.

— Аби їмостям срібні стремена у дорозі ніжок не давили — докидали паничі.

— Аби їмості по дорозі з ладними кавалерами здибалися — желав панотець, підсміхаючись зичливо.

— Та й аби у добрий час ми відіхали — пригадувався дід.

Тоді командант подав і дідові повний пугар, а дід розяснив свою твар і став проповідати:

Молоденьке панство ясне, всі ірщені люди —
напиймося того винця, як Біг дасть, гэк буде!

Командантова наказувала свому газді,

Пугар — чаша, чарка.

Ірщений — хрещений

аби тямив, що має жінку та аби не вакався йти в село до молодиць, бо вона дізнається і буде йому вуха крутити, а панотцева газдиня пригадувала панотцеві, щоби не сповідав молодиць ні дівчат гарних, аж вона верне з відпусту, бо як ні, то її кулак буде в роботі.

Командант покликувався на панотця і прирікав, що буде разом з панотцем ввесь час гречний і оба будуть постити та своїх газдинь виглядати.

Командантова газдиня підозрівала команданта:

— Ти, Вальорку, не дури мене, бо я чула, що ти закусив зуби на ту молоденьку удовичку, на ту невісточку Орфенюкову!

Дід глянув допитливо на команданта, а командант заперечив рукою.

Панотцева їмость свому ґазді наказує:

— Ти, Ясю, не крути і не відкликайся на Вальорка, бо я вас добре знаю, ви оба однакі, оба псі-юхи!

Командант обняв панотця поза-шию і кривдувався:

— Видиш, Ясю, як нас наші ґаздині малюють?

А панотець помагав командантові:

— І твоя Рузя і моя Маня гадає, що ми такі як вони ненаситні!

Паничі посміхнулися.

Взкатиси — осмілюватися, Ч.

Пся-юха (поль.) — „собача юшка”, вживается як обидлива назва, або проклін.

— Дай Боже спасувати та не хорувати
— вмішується дід і пригадує їмостям, що
час їхати, бо сонце вже високо і по дорозі
буде їх у личко скоботати.

Команданта бере свого мужа 'д собі
на бік і йому щось в ухо шепоче, а відтак
обіймає його і цілує та й плаче так сильно,
що її кругле та повне лице бороздиться
бороздами гей обручами, а на ньому біля-
вий пушок збивається у маленькі горсточки
сльозами мочені.

— Голубе мій, соколе мій, скарбе най-
дорожчий, не тужи за мною!

— Ластівочко моя, перепеличко моя,
їдь здоровенька, вертай борзенько!

Панотець також свою ґаздиню відкли-
кає набік і в обі ручки цілує та й личко
гладить і розціловується.

І знов обі пари цілються та й обій-
маються і шириньками очі утирають.

І обидва газди на фіру свої ґаздині
висаджують, аж упрівають.

І тоненькими килимами їм ніжки на-
кривають і парасольки над ними розпу-
скають.

Командант пригадує ще своїй ґаздині,
щоби на відпусті зеркало до спальні купи-
ла, а панотець наказує, аби його ґаздина
не забула купити оливи до пугарів у косте-
лі.

Дід тріскає батогом і перехристившись
тричі виїжджає в дорогу.

Спасувати (нім.) — жартувати.

Ширинька — хусточка, Ч.

Та лиши він подався за ворота, а пані десь-відкись біленькі хусточки повидобували та й вимахують ними напротив любості своєї на першім скруті дороги та й на другім та й на третім під Синім ґрунем аж їх ручки ізболіли.

А як Синій ґрунь проминули, то вони прасольками понакривалися і солодкі тіста їли та меди пили, запашний тютюн курили. Та й помалу-помалу обі їмості розяснилися, розлебеділися, розспівалися по-під кичерями, попід малявами.

А дідові навперед очей невістка станицула:

— Таке воно гей тот марець tota челедь: Тут хмари на чолі збирає, тут уже посміхаєси, голубе небо 'д tobі нахиляє. Правда, невісточко, що ти мене слухаєш і шенуєш і доглядаєш, як рідна дитина, але най на твоє серце глипне сонечко, та й ти діда із тими сиротюками на піч покла-деш, а собі молодюка приймеш та й буде tobі дід заважати! Правда, що ти пустим не орудуєш, але тепер по тій смучій войні удовиці посходили з розуму та й віддають-ся за таких барабів, що не варт ім за най-митів бути. А най на невістку сяде муха та най вона збицкаєси, та й пішов Орфе-нюків талан межи псярство, бо він у тестаменті еї весь свій маєток записав.

Кичеря — гостра гора, Ч., безлісна гора.

Маїва — стіжкувата гора, Ч.

Бараба — нероба, чоловік нідочого.

Збицкатися — згедзатися.

Щось гейби запекло діда у серце, щось привиджується дідові, але він не хоче цьому вірити, аби командант на його невісточку закусив зуби. Але тота його газдиня таки до очей йому того уповіла. Видко межи ними був якийсь колот через його невістку, видко щось там коїться, та не знати що: чи командант сам кинув око на невістку, чи гилить її комусь? Ледви він сам схоче під невістку підсипатися, коли дома свою ґаздиню має. — Але і панотця гляба ревнувати, бо панотець заходить собі із своєю ґаздинею, так як з жінкою вінчаною, і так шире її виряжає та її голубить та над нею розшибається, як рідний чоловік над жінкою справедливою. Хотьби прем його наставники духовні заборонили йому шлюб брати, то він totу заборону десь чує, бо він певне сам собі дав шлюб потайки так, що наставники не знають, — ну і має шлюбну жінку в хаті. Наставники гадають собі, що він парубочить та й на костел робить а він собі вінчану жінку тримає та й на свої діти робить. Але бо цей панотець ще молоденький, ще й селом до челяди прилипає, ще й любаски має! Та хоть би він прилип до невістки, то ізза попа нема стиду та й дід непотрібно журиться за невістку. А як він змовився з командантром і хоче якогось барабу на талані розмістити — та його з невісткою звінчати, то це гірше може бути, бо невістка попа послухає та й

Колот — колотнечка.

команданта збоїться. Та й тоді діду: про-
падьоска! Шибає дід гадками, а через до-
рогу навперед коней заяць: скакіць! Дід
пerekрестився, а йомсті розсміялися.

— Щось вам, діду, не поведеться — ка-
же командачтова.

— Най ворогам нашим не ведеси —
відмахується дід.

— Не поцілує вас ваша любаска — вга-
дує панотцева газдиня.

— А ви ще собі з любасками заходите
— питає діда здивувана командачтова.

Дід обминає відповідь, приповідаючи:

Аби пані панували, аби пані жили —
аби пані молоденькі паничів любили!

Імості впевнюювалися, що дід десь в до-
лішнім селі має ще свою любаску із молод-
шіх літ і допитувалися, скільки разів у мі-
сяць її відвідує.

Дід знов обминає те питання і відрікає,
що все на світі є в Божіх руках, — а коли
узрів при дорозі чистий жолібець, станув,
роззубелав і напоїв коні, щоби відвернути
увагу від себе.

Імості видобули дві пляшки вина й ка-
зали дідові їх у воді застудити, а відтак ка-
зали їх розкоркувати і одну пляшку подали
дідові, а другу поклали межі себе та й ста-
ли по черзі пити і своїми чоловіками вихва-
люватись:

— Мій Вальорко — казала командач-
това — так мене любить, що все село ви-
стріляв би за мене одну.

— А мій Ясьо — казала панотцева

їмості — так за мною пропадає, що сам мене розбирає, сам суконку розпинає і сам роззуває. Та й не заснув би, доки я його на грудях не заколишу.

— Та й мій Вальорко інакше не засне, доки зі мною не напеститься, а нераз і в ночі мене будить. А такий для мене добрий, що навіть мої гадки відгадує. Дотого їд то робив слідство у тім арешті на подвір'ю, де тепер у нас стайня. Приведуть нераз тих арештантів, чи націоналістів, чи комуністів та й у тім арешті коло них упрівають, аби від них дознатися правди. То такі звідти били у хатні вікна зойки та стогнання, що вікна дрижали, а мій малий Юзьо в колисці бувлився і плакав. Гей, чоловіче, думаю собі — таже я оглухну від тих криків, а дитина виплаче собі очі за пустих бандитів! А він мені нічого не каже, — лиш я дивлюся на тругий день, а за хатою робітники мурують з плит глибоку пивницю. Питаюся його, нащо йому такої камінної та глибокої півниці, — а він усміхається та й більше нічого не каже. Минає тиждень, а зойків не чути, гейби toti бандити поніміли, чи тим опришкам рот заціпило, а він заходиться від сміху і розповідає, що арешт переніс вже у пивницю і хочби там стріляв і з гармати — то ніхто цього не почує. Так мені мій Вальорко з лиця читати уміє!

— Я також гріх мала би, коли б на свого Ясія нарікала. От як я свого Владзя мала, то він мені аж з міста привіз доктора і мо-

шу та й крепдешіною всю мою постіль за-
слонив. Другі попівські жінки ходять у пер-
калях та цайгах, а у мене наломом шовків
та креп-сатинів та креп-марокенів та жор-
жетів та золотої лями. А мої капелюхи —
ти бачила, Рузю, — такі зелені та червоні,
що професоріві очі заривають! А мої сан-
дали перлами цятковані! А мій плащ велю-
ровий! А мої коралі, Рузю золотенька!

— То все правда, Манусенько соло-
денька, але таких дорогих перстенів як у
мене, то навіть у місті toti радниківі не ма-
ють. Як лише трапиться мому Вальоркові
якась ліпша нагода зараз мені перстенець
із зіркою приносить. Або мої бранзолети
мають у місті собі пару? Ти може чула,
приятелько, що злісна стільки разів хорує,
скільки разів мою тоалету бачить! То нема
що тайти, що мій Вальорко, як упеться, то
до неї ходить, бо я не терплю пяниці, але
він її не любить і як від неї прийде, то нав-
колішки паде та й мене просить, аби я йому
простила, що він так погано забувся. А я
йому кажу, що не дивно мені було би, коли-
бі тата злісна була хоть красна, хоть моло-
денька, хоть гожа, але то така купа мер-
ші, що олені від неї утікають, а як іде в ліс
із стрільбою, то ворон на нею кряче. Але

Моша — баба, Ч.; повитуха.

Перкаль і цайг — дешеві тканини.

Крепдешина, креп-сатин, жоржета і т. д. —

Наломом — дуже багато, понад край.
дорогі тканини.

Мершя — стерво, Ч.

де пяний розуміє, що краса, а що погане? З тою злісною маю я то само, що ти глуко з тою професоровою. Ти гадаєш, що твій Ясь пішов в школу релігії вчити, а він пішов з професоровою набуватись в її спальню!

— Не гніви Бога, Рузю!

— Черес що, Маню?

— Бо прецінь і ти любиш відвагу злісного, так як я люблю спів учителя та й кривди нема з нас нікому. Я сама кажу свою Ясеві, що докі він не покине жінки учителя, доти я не прожену від себе учителя, — а Ясь мені каже, що за ту правдомовність він мене ще більше любить, а вчительку тільки дурить.

— А мій ніби не дурить злісну?

— Може дурить, а може знає про злісного, та й клин клином вибиває!

— Що про злісного знає?

— Що ти його любиш!

— Вібач, Маню, я його?

— Може ні?

— Ні, ні — то він мене, він гине замною!

— То він не любас тобі?

— Любас, але із любій до мене.

— А на цю забаву не він тебе запросив?

— Він, але і тебе просив.

— А мене задля кого, Рузю?

— Задля твого учителя, того чорногривого любаса твого. Може брешу, Маню?

Любас, любаска — любовник, коханка, Ч.

— Аби тебе за твої слова Єдиг здарував сином.

— Даї-Біг тобі також!

— А ніби чого ж ми туди їдемо?

— Ба і я так скажу!

І обі їмості допили вино та й обціувалися та й штуркаючи діда в плечі, питалися, чи бірує ще танцювати?

Дід лиш ждав якоїнебудь зачіпки, бо коли випив пляшку вина й оббіг гадками свій талан та й упевнювався, що внуки підростуть та й одружаться ще за його життя і стануть добрими наслідниками його і сина, — забаг дуже говорити з кимнебудь і вже надслухував, що їмості говорять, щоби десь вхопитись у бесіду з ними.

— Іноді чоловік ще такий легкий, що й аркана пішов би!

— А тепер, ви, діду. тяжкий чи легкий?

— Аді видите, їмостечки, я діправди чуюси легкий, але однако треба би мені ще зо-три скрипці та й з десять флоєр, аби я присів гайдука на підлозі.

— Ба, хто в селі найліпше танцює?

— Є, є в нас по молодюкові, що у тій смучій війні світами бродили та й навчилися всікої данцювати, але таки нема понад злісного та й понад учителя!

Їмості розсміялися й дивувалися очима, що дід підслухав їх бесіду.

Аркан, гайдук — танки, оба о скорому темпі й томлячі.

— А моєму чоловікові ніби щось хи-
бує?

— Пан комендант — аби здоров був —
тс файній пан, нівроку!

— А мій старий — діду — вам не
вдався?

— Най неволя христінинови не вдаєси,
а панотець у нас на самім переді. Лиш село
наше таке засмолене та неумиване, що не
розуміє, що такий чоловік вартує. Шос це
село наше тих панотців перепустило, але
такого, ек цей — аби із своєю їмостею ста-
рости діждав — то таки не було. Таку крас-
ну та мудру бесіду має, що варт пійти у
церков та й послухати. Каже та проказує
тогід на саму Богородицю: дорогі та чесні
парафіяне! Шо я знаю, того ви не знаєте,
а шо ви знаєте, того я не знаю, а чого я і ви
не знаєте, то один Біг знає! Люди зумілиси
і звертілиси, а панотець підносит у гору
свою реверенду та й каже: адіт, мої па-
рафіяне, я лишенъ в сорочці і — не до вашо-
го гонору кажучи — в поркініцах, а нага-
виць нема та й кабату нема! Це — каже —
лишень я знов, а ви цого не знали. А скіль-
ко грошей кождий з вас у ремені або в хуст-
ці при собі має, то лишенъ ви знаєте, а я не
знаю. А скілько грошей ви скинете у скар-
бону і узбираєте для мене, — того ані я, а
ані ви не знаєте, — то лиш один Пан-Біг
знає! — Такої бесіди для прикладу нарід
не затемив, і хто лиш мав деякий гріш при

Христінин — мужик, Ч.

Поркініци — підштанці.

собі, кинув у скарбонку та й кажут, що тогди люди накрили дві сотці. Чи годен хто таке придумати, хотьби мав дві голови?

Їмості розреготалися над дідовим оповіданням, але однако не позволили дідові закурити люльку, щоби їх не дусив дим із маркотки.

Дід протинав за то їмостям, що коли б сам панотець на возі сидів, то паволив би йому курити, а їмості перечили дідові і питали його, звідки він то знає, коли ще не возив панотця?

— А на храм до Широкополя хто возив нашого панотця, єк не я?

— Ви самого панотця везли, чи з професоровою?

— Була й жінка учителя, але курити не боронила.

— А панотець були сумні, чи веселі?

— Ей-га, ше й єкі веселі! Дес переймили нашої співанки та вертаючи з храму, цілу дорогу співали, аж гори лунали.

— А ви тямите цю співанку, бадічку?

— Шос тэмлю, а шос не тэмлю, але єкби я закурив, то пригадав би собі зараз.

Панотцева їмость просила діда, щоби курив зараз і сама йому губку в люльці запалила.

Ледви дід люльки попахав, а їмості вже до нього прискипалися, щоби переповів їм totу співанку, якої панотець співав з храму вертаючи.

Дід став гумкотіти:

Сіда — ріда — дана
не піду за Івана —
але піду за Данила —
абих не робила!

— Цей співав панотець, діду?

— Сохрани Боже, — але єкби я від цеї
не зачав, то і тої не нагадав би, ану погодіт
крішку, а зараз мете чути:

Я сапала кукурудзки, та й стяла фасольку ---
полябила панотчика, купив парасольку!

-- Цей, бадічку?

— Ше ні, але зараз буде:

На тім боці при потоці вбив половик каню,
тікав вчитель від попаді, загубив кресаню.

-- Цей, бадічку, цей?

— Цей співав панотець на весілю сестри
навчителя, а з храму їduчи нічма співав ше
дрібнішої. Ану чуйте:

Через греблю вода йде,
умий ноги, попаде!
Ой я вмию в неділю,
бо ся попа надію!

— Ей, де ж би панотець співав такої
поганої?

— Імостечкам це погана, а панотцеві
була фaina, цілу дорогу співали, а жінка
вчителя реготаласи та й голосом панотця
підбечовувала?

— Тим кобилячим голосом?

— Знає його біс, чи кобилячим, чи
єким!

Підбечовувати — помагати тянути, Ч.

— Та вона уміє лише рзати, а не співати!

— Тогда, видко, доброе горло помастила та й підспівувала май-май!

— А злісну, бадіку, возили-сте також — питає команданто.

— Ой тота не даст себе возити, тота скрізь верхом їде гей улан.

— А вона краща від професорової?

— Не годен я, юмостечко, вам то уповісти, бо ні одної, ні другої краси я не мірив, та й не примірював, але пан комендант — аби здорові — то надопевне будут знати.

— Ей, бадіку, ви знаєте, а не хочете сказати!

— Абих по тій правді діждав ше свої внуки подружити. Бо де ж я годен дугу на небі ізжірити, або цвіт у маю ізлічити, або веремячко в косовицю оком перезріти, а хоть ріку запашної ночі зорям із шиї здіймити?

— Видите, бадю, які ви недобрі?

— Юмостечки молоденькі, такі-сте гей зозулечки миленькі, гей весна красненькі, гей медок солоденькі, а такі-сте невірненькі, що й мені старому слова не повірите їй догану даєте!

Юмості топилися як віск від дідових слів та й від сонечка упрівали.

Поруч з гостинцем у яру бігла річка з каменя на камінь і ловила сонце, що купалося на її синім дні межи зеленою смеречиною.

Май-май — багато.

-- Ей, то-ж-то кортить мене скупатися, Рузю!

— А біжутерія і шовкова сукня — що?

— Охва!

— Та чи ти здуріла, Маню?

— Длячого, Рузю?

— Бо хто ж забагає купатися, коли на баль їде? Прецінь від води тіло стягається і синіє, а під очима виступають круги і на личку показуються курячі лабки. Фе, Маню!

— А я однака пішла б зараз та й скупалася б!

— Видко, що ти з села, а не з міста!

— А ти не з села, Рузю?

— Але у моїм селі є дідич, а у твоїм самі хлопи, та й тому ти така дика.

— То правда, що я у дідичів не служила, так як ти, Рузю, але до того доктора, де я була, приходили різні пани, ше більші як дідич.

— П-с-т! — дикунко, най дід не чує!

Напроти на скруті гостинця вибігла згорда неначе прямо із ліса бричка й високі сиві коні в золоченій упряжі, а за бричкою підбігав візок людей повен.

— Ба, хто то їде, Рузю?

— Не пізнаєш? То Зельманові коні, — от і він сам сидить у брицці із своєю рудою бородою, а біля нього то присланий новий війт щось йому розповідає.

— А у візок ззаду кого він наметав стільки?

— Божка його знає!

— Вже нас пізнав Зельман, вже кла-

няється, вже спер коні, ану станьте й ви,
діду!

З брички зсунувся як бочівка грубень-
кий Зельман у білому порохівнику, зпід
якого шкірився до сонця грубий золотий
ланцюг. За ним зіскочив червонолицій війт
у чорному кабаті, з течкою актів під пахою.

-- Дзінь-добрий, пані комендантовій
та й вам, пані ксендзова!

-- А, то наш пан Зельман!

-- Тепер можу паням лиш погратулю-
вати!

-- Є чого, пане Зельман?

-- Баль буде першої кляси!

-- А музика яка?

-- Першої кляси!

-- А дансери будуть?

-- Ще паням треба казати?

-- Но, ірецінь!

-- Ваш! дансери вже там є.

-- Ов, без нічого?

-- Чому без нічого? Я везу паням дов-
гі золоті ковтки з брилянтами. Прошу ві-
добрati і зараз заложити, бо мені пан зліс-
ний і пан професор вимикали б бороду, ко-
ли б цих ковтків ще нині не побачили.

-- А то що за пани у візку так тис-
нуться гей оселедці?

-- То друга кляса — музиканти!

-- А ви куда їх везете?

-- Вони так їдуть трохи у село, хочуть

Порохівник — плащ од пороху.

свіжим повітрям віддихнути і може трохи заграють.

— Кому ж?

— То вже є друга кляса.

— Може злісній?

— Може бути.

— Може і професоровій?

— Чого пані питаютъ, коли все знають?

— А у кого ж то буде тота забава другої кляси?

— Може у мене, може у лісничівці, а може навіть у господаря.

— У котрого ж?

Зельман спривив рукою на діда Федора, який скористав з перестанку і обтираз шум з коней та й обганяв муху.

— А то звідки взялась ворона у клітці?

— Бо там є молода невістка, нівроку!

— Тз ѿ мій старий там буде?

— Не знаю, ласкава пані!

— А може і мій старий там буде?

— Не знаю, ласкава пані ксендзова!

— А хто ж казав музику привезти?

— Можуть пані бути спокійні, коли я тим всім кермую.

— Ну прецінь!

— То будуть заручини чорнобривого панича із тою богацькою невісткою.

— А що ще нового, пане Зельман?

— На один день ще більше треба?

— А ви ж мені не обіцяли шовкову

мантильку, як тілько мій Вальорко всадить до арешту премудрого Полонинчука молодого?

— Або я кажу, що не обіцяв?

— Ну, то коли буде?

— Як тілько буду у Львові, то викуплю своє слово, — ніби то послідний наш інтерес?

— А я коли уздрю свої доляри?

— Най лише ксьондз докінчить то, що ми знаємо, та й доляри самі зайдуть у кешеню.

Імості злегонька накивували пальчиками на Зельмана і цікавилися, де він примістив нового війта.

— Як-то де?

— На мешкання!

— Як у мене шість покоїв порожнісих із нудьги позивають, то я мав би серце пана комісаря в хлопську хату пускати?

— Честь вам, пане Зельман!

Війт усміхнувся і здіймаючи капелюх перед Зельманом і перед панями, признадав, що Зельманові дійсно належиться честь в селі за його розум та за то, що знає всі хиби хлопів і їх злі вчинки, уміє підійти і вислідіти злочинців і все йде на руку владі, яка без нього у цій дикій і чужій, гірській закутині була би безрадною як слабе око без окулярів.

Імості допитувалися Зельмана, де буде цього вечера танцювати його жінка, а Зель-

Мантилька (нім.) — накидка.

ман божився, що не знає, бо перед двома неділями вислав свою жінку до Марієнбаду, того самого дня, коли війт вислав свою жінку до Криниці на купелі боровинові.

— Ну, то ви заглянете до нас, пане Зельман?

— Ого, я вже своє відтанцював, ми цеїночі разом з війтом маємо тяжку службу.

— Та ж ви стільки богато полонин маєте і ще вам хочеться при жандармерії служити?

— Полонини не мої — ласкаві пані — лиш божі, а їсти хочеться що дня — то хто постарає, як не моя голова?

— А ті глухі ліси на Кітелівці, то не ваші?

— Яка мені з них користь? Ліс треба сто років кохати, а де-ж я тілько буду жити?

— А тартак не ваш?

— Тартак єсть дерево та й мене єсть!

— А ваш шинк нічого не приносить?

— Той шинк бере мені життя. Хлопи перепачковують собі нічма румунку через ріку і не дивляться на мою коршму, а зеленюки мають горівки стільки, що можуть у ній купатися, а ти, Зельмане, плати, небоже, скарбові патент і податки, і лови мухи як який павук!

— Який же ви бідний, пане Зельман!

— Ласкаві пані насміваються, а я кля-

Румунка — горівка.

Зеленюк — пограничний сторож, Ч. Назва від зеленого однострою.

нусь здоровлям моєї жіки, що завтра маю платити вексель на тисячу долярів, а звідки їх взяти?

Війт потвердив той Зельманів клопіт, а імості крізь сміх бідкалися над Зельмановою скрутою і потішали його, що його голова і зпід землі роздобуде ще не одну ти-сячку долярів.

-- До милого побачення, пане Зельман, і ви, пане комісар!

-- Честь паням ласкавим, падаю до ніжок, найнижчий слуга!

Дід Орфенюк тріснув батогом і коні побігли, а імості проклинали Зельмана за того, що тільки багацтва має, та й ще платнею конфідента не гордує і хотів би, щоби вони його ізза бідноти жалували.

Сонечко викупалося у ріці й сіло собі на Горганах на смеречині, та й заглядало імостям у личко попід парасольки, та й скобтало їх на голих грудях, та й ручках голих.

Смеречина шуміла легоньким шумом і напіштовувала імостям, що цієї ночі буде їх любість обіймати і на ручках заколисувати і над личком лебедіти.

Верхи гір прижмурювали під сонцем свої великі очі і слідкували, куди імості йдуть такі веселі, та й усміхнені, та й красно убрани.

Віз клекотів під імостямі як деревлянний млин під лотоками.

Імості кидають навперед себе з воза на дорогу довгі і крилаті тіні, які лучаться

із тінню кінською і дідовою і граються над ліщинами та бучиною як тоті птахи, що над дорогою мушку ловлять і перевертаються на сонячних променях.

Імостині думки також перевертаються і граються, вилітаючи далеко навперед воза і гуляючи на золотих нитках радощів і надій. Імості добули із своїх шовкових торбинок тоалетне приладдя й стали примальовувати свої личка та й свої устонька та й свої брови та й поправляти своє розкурчеване волосся, а соняшні промені стали до їх зеркальців заглядати й ім покривлятись

— Манусенько дорогенька, то вже Краснолісся зараз, а наші личка такі обпорожні!

— Мабуть ліпше було не маститись тим французьким кремом, був би порох так до нас не прилипав, Рузю!

Дід Орфенюк став допитуватись, де має попасати, а їмості відповіли, що коло дирекційної віллі у Краснолісся.

Та лише їмості то сказали, а зпроміж соснових лісів із магури вихилилася на дорогу і заглядає горда, висока палата, вся закосичена квітками та біло-червоними хоругвами як тота дівка, що йде до шлюбу.

— Манусенько, онде вже дирекційна вілля!

— Ей, де ж би?

— Так, так, то вона сама — притакував

Магура — мала гора; Ч.

дід і радувався в душі, що зараз стане на попас.

— А ви вже там були, діду?

— В середині ще не був, їмостечкі файні, — христинови нема там ні доступу ні потреби.

— Там в середині дуже гарно: є велика зала до танців, а навколо неї спальні та будуари та іdal'ня та купальня такі, гей в казці.

— Шкода, що така палата пусто стоїть — зауважує дід Федор.

— Що ьам Біг дав, де ж вона пуста стоїть? Там прецінь відбуваються забави всіх злісних і зарядців, коли приїде панство із дирекції зі Львова на полювання, — там всі наші забави відбуваються, там пани з усіх гір аж від Чорногори з'їжджаються та й бавляться та й набуваються, аж душа радується, аж вся верховина здригається.

— А з того кому користь?

— Ви, діду, не розумієте, що є панська забава і тому так нерозумно говорите.

— Аби-сте прожили, їмостечки гонорові!

Імості хотіли розповісти дідові, яка є користь із забави, але перед ними розгримілися стріли, а з кедринової алеї, що веде віл палати на дорогу, з'явилася громада панів і сперла коні. Імості сплеснула в долоні, а панч взяли їх на руки й ізсадили з тога на землю та й виталися з ними як браття із сестрами.

Злісний цілавав командантову в обі руці

та й рамена та й круглеңку шийку, а так-
само обціував професор панотцеву їмость.

І радувалися, і цілувалися, і попід руки
ловилися, та й до себе притискалися, до
віллі ідучи.

Дідові приказали пани за собою їхати
і на заднисму подвірю за віллею станути та
й тут ночувати, бо переднє подвір'я зайняли
вже брички та вози злісних, та й зеленюків,
та й навчителів, та й парубків — панотців.

Дід врадувався, що не буде дальнє
їхати і швидко дав коням їсти.

На мармурових сходах заграла музика
на-привіт їмостям, а зеленюки стріляли знов
двічі з крісів, щоби всі гори знали, яка у
них честь їмостям падеться.

Панотцева їмость йойкнула, а навчи-
тель засміявся із її переляку та й обіцював
її, що буде добре бавитися.

— А може мій старий почує та й при-
їде?

— Ні, Манусенько-серце, не приїде, бо
він з комендантом бавиться цієї ночі у Ор-
фенюка старого.

— А вони що там упантрили?

— Хочуть Орфенюкову невістку збалан-
сити та й із чорнобровим шандарем за-
ручити.

— Здуріли?

— Ні, не здуріли, бо то Зельман тим

Упантрити — доглянути, добачити, завзятити
на щось.

усім кермує та й обіцяв їм одну полонину, а вони ту ю полонину своїм паням — добродійкам на імянини подарувати мають.

Командантова зачула ту бесіду й хвалила Зельмана, що такий розумний і кожному уміє добра нагілити. І питалася, скільки тая полонина вартує, бо вона хоче собі восени нову кримку справити та й на мясниці у Варшаву поїхати. Учитель упевнював їмості, що тая половина стане їм на кримку і на золоту ляму і на Варшаву. Імості сплеснули в долоні і просили учителя, щоби шукає їм купця на Онуфренкову полонину.

А злісний вхопив їмості за праву ручку і питав, скільки хочуть за ту полонину, бо він вже купця має. Імості заправили потисяч долярів, а злісний приплеснув рукою і казав вчителеві перетяти руکі. Імості підтанцюували з радости.

Сумерк намагався разом з лиликами через вікна влетіти до середини віллі, але зеленюки метнулися і в одну мить розсипали снопи світла через усі вікна та й паням личка закрасили, груди підоймили, ніжки відслонили, ніздра розтворили, очі запалили.

Музика розігралася.

Заля розхвилювалася і розтанцюувувалася. Радість розсміялася. Ліси розспівалися, верхи у верховині розхиталися, ріками

Нагілити — порадити, Ч., зіслати, спровадити, дати.

Кримка — футро з кримських баранів.

зорі розморгалися, долами роси розперли-
лися, норами звір розбудилася, хагами мо-
ти розстогналися ...

Дід обійшов коні, повечеряв і через
вікно з воза придивлявся танцям, а коли
не міг розпізнати своїх їмостей серед круж-
ляючих гологрудих пар, — закурив лульку
і проганяв з очей дрімоту аж гет-гет поза
північ. Коли коні полягали, приступили до
воза три зеленюки і розпитували діда, чому
не спить і скільки років мають його коні,
а дід оправдувався, що через музику не
може спати, а його коні ще молоденькі, лиш
по одному зубкови поклали. Зеленюки хо-
тіли почастувати діда горівкою, але дід їм
подякував, а тоді вони вийняли дідові з уст
лульку і подали папіроску, та ще й самі
її дідові запалили і радили йому, щоби за
віз і коні нє боявся і спав собі як дома, бо
тут злісних та зеленюків та жандарів кож-
ний боїться і ніхто дідові нічого не нару-
шить, а їмості і так будуть гуляти до схід-
сонця, а відтак ще будуть спати і най дід
собі дурно не збавляє ночі. Роздякувався
дід із зеленюками та й докурював папі-
роску. Та чує дід, що сон його ломить, до
сіна його голову нахиляє і притискає, із
рота папіроску витручує, очі йому заклеює,
силу з рук і з ніг відбирає, соколом над ним
літає. Дід підоймає голову і сміється із со-
кола, що над ним як над курятком кружляє,
а сокіл застидався та й відлетів. Полетів
далеко-далеко облаками та й за хвильку
вертає і на круг воза коло діда сідає. Ди-

виться дід і своїм очам не вірить: то не со-
кіл, то його син Микола.

— Ей, дедю мій родний, а ви що
дієте?

— То таки, ти сам, чи лишень душа
твоя, синку?

— Я сам, дедику, хочу на вас поди-
витися.

— А ти де лежиш, синку?

— Під Львовом, дедику!

— Та де тебе там шукати маю?

— Із самого Львова підете на півднє
та й минете один ліс, а відтак хрести за лі-
сом, а відтак другий ліс та й знов хрести,
а відтак третій ліс та й хрести самі березо-
ві, а на самій середині лиш мій хрест яло-
вий. Та й там я лежу вже на восьмий рік!

— А газдиню свою не хочеш видіти,
синку?

— Ой ні, дедику, не хочу.

— Ба через шо, синку?

— Сеї ночі вона мене ізрадила.

— Та з кім тебе, сука ізрадила?

— Із шандарем чорнобривим.

— А ти, синку там чуєш, єк я за тобов
тужу та баную?

— Чую, дедику, але тільки нічма як
роса паде.

— А єк-же ти синку віднайшов мене
тут коло цего псярства?

— Зорі мене до вас справили.

— А за діти не питаєш?

— Я тепер їх видів.

— Файні хлопці?

- Буде їх вітчим збиткувати.
- Я не дам, не бйси!
- Дєдику мій добрий!
- Синку мій загніваний!
- Підіт дєдику у місто до нотара і скажуте tot тестамент та здійміть грунт із невістки та й перепишіть землю на хлопців.
- Так кажеш, синку?
- Так кажу, дєдику, бо ваша свічка догарає!
- А ю буде гріху за невістку?
- Ні, бо вона не неня своїм дітям.
- Мику'!
- ?
- А де ти Мику'?

Дід протирає очі і допитувався, де подівся його Микола, але син не відзвивався. Кріз сосни світало напротив діда небо, а на ліщині риців деркач і будив діда із усієї сили. Дід розглядається, а він лежить на сіні на помостині, а воза та й коней нема! Встає та й перешкує подвіря, а коней та й воза нема! Йде в залю мельдувати їмостям, а розтанцьована заля у сміх.

— А ви чого заснули, діду — дорікає злісний.

— А ви не знали, що за рікою волоскі злодії гуляють — противнає учитель.

Вибігають розпалені їмості й сварят діда та й посилають зеленюків над ріку ділової шкоди шукати.

Зеленюки вертають голіруч і розповідають, що слід веде над самою ріку до броду

та й божуться, що віз і коні вже на Волині, вже навіки пропали.

Дід сплюнув і згійкав, а відтак посмітив рукою в ремени і врадувався, що злодії не забрали йому грошей з ременя.

— Танцюйте собі, імостечкі здоровень-
кі, а я мандрую долів у місто.

— Та чому не до дому?

— Бо так.

— Та чому прецінь?

— Бо маю ґрунт переписати на внуків.

— А то через що, діду?

— Пропали коні з возом, пропала невістка, то най хотъ божа земля не пропадає.

— А невістка що винна, що вас обі-
крали?

— Бо чужую віру на приймака взи-
ти хоче.

— А вам то що шкодить?

— Мені то вадит, бо увес талан напусте піде.

Дід офукнувся, перекинув бисаги на
плечі і гійкаючи, справився долів у місто.

Імості подивилися на себе і дивували-
ся, звідки дід Зельманові тайни знає.

А відтак сердилися і голі ручки собі
ломіли та нарікали, що пропаде їх поло-
нинка, скоро дід на внуків землю перепише.
Та й Зельмана за неосторожність кляли, та
й дідові наглої смерти желали, та й із зло-
сти аж псплакували. Шпотаючись вийшов
до них злісний і за голову взявся.

Чужа віра — чужинець, тут: поляк..

— Яке ж то нещастя вас зустрінуло, любки дорогенькі?

— Старий Орфенюк пішов у місто грунта свої на внуків переписувати, бодай голову вломив по дорозі!

— Та їзва того, ви дітоньки, плачете?

— Бо наша полонина пропала!

— Ні, ні, пропала!

Їмості ахнули із радості, а злісний за-
кликає підік дрімаючого на крісі зеленюка
і щось пошепотав із ним, та й зеленюк вхо-
пив кріс у руки і скочив долів гей вовк за
вівцею.

Злісний голубив їмості і просив, аби
за полонину не журилися ані трішки, бо дід
вже не зайде у місто і грунтів не перепише,
а його старого не треба жалувати, бо вже
досить на світі нажився.

Їмості догадувалися, куди побіг зеле-
нюк і казали, що боються тільки, щоби дід
довго не мучився.

Злісний сміявся із них і безпечив їх,
що той зеленюк над водою так вивчився
стріляти, що птаху-рибалку бе у леті одним
стрілом.

Їмості вихвалювали того зеленюка й
успокоювалися та обіймали злісного і дя-
кували йому, що висушив їм на личку
сльози.

В лісі луснув стріл і розшумівся понад
Красноліссям та й шумом ударив у вікна
віллі.

Біленька звізда на небі закрутилася,

та й поточилася, та й упала на дорогу і в порохах згасла.

Птаха з ґруння на ґрунь перелетіла, а өвони на дзвіницю сіли і закрякали.

Заяці і сарнюки поховалися у темних ярах, а медведі у своїх леговищах тільки очі розжмурили і позівали.

Пяна заля упрівала і реготалася, а учитель вийшов до їмостей і вимахуючи руками, заспівав в їх честь пяним голосом:

Верховино, світку ти наш,
Гей як у тебе тут мило!
Як ігри вод пливе тут час
Свобідно — шумно — весело!

Їмості гладили учителя по голові і втурвали:

Свобідно — шумно — весело!

А верхи гір переспівували:

Свобідно — шумно — весело!

Писанки

Роман Мокан з верхів, голова читальні у Рогізні, виходив у живний четвер зі судової залі розправ дуже приголомшений і розболений.

Найдужче топили його шандарі, а за шандарями злісний, а за злісним війт, а за війтом таки його свідки.

— То ці вороги тановлят мене у бульбону, а моєго адвоката занімило.

Свідки обступили і потішають його, що рік не вік, перейде йому в криміналі скоріше ніж на війні, а жінкою та дітьми не має журитися, бо люди будуть їм помогати.

Ця розрада тільки ще більше лютила Мокана.

— Аби сте по тій правді здорові були, по якій говорите — думав він собі. — Ой, люди поможуть, єк ці свідки помогли. Пи-тає суд: Ци чув ти, бадіку, єк Мокан го-

Живний четвер — страсний четвер.

Тановити ... стихати.

Бульбона — тюрма.

ворив на вашім вічу проти панів та й проти паничів? А такий баран каже оден за другим: не чув. Питає адвокат: а може ти, бадіку, чув все, що Мокан говорив і може чув-єс, що він не говорив нічого лихого на панів і паничів? А свідок знов свої: не чув! А я цих глухманів три дні з гір до міста звозив, і три дні годую тут, гей волів. А він мені тепер каже, що люди моїй газдині та й моїм дітям поможут. Не питают моого криміналу, але заговорюют мене, абих їх вів до Муська на горівку та на буженицю. Кров пили би собі ізза нігтів оці облесники ненаїсні.

Високий гей бузьок свідок з бесагами на плечах спльовує зпід чорних вусів і шепче юому до вуха:

— Романку, братчіку, ми в жмені тепер, їх право, а наш кримінал.

Сухотварий, маленький свідок засвітив зпід великої баранячої шапки зеленими очима і, накривши долонею уста від сторони патролюючих жовнірів, кляв зичливо:

— Най їм твій кримінарь віпадне на їх талані!..

Лицатий і кушкатий свідок штовхає Романа з боку і безпечить:

— Спаде і на них смучя година.

Кругленський як булочка свідок поправляє собі шовкову шириньку на кругленський ший, а другою рукою обіймає Романів стан і дивується:

Бужениця — вуджене мясо.

Кушкатий — носатий, округлий.

— А я, хло', заложивси з Митром Поненюковим, що ти виштрикнеш та й що з того, програв заліжку!

А toti свідки, що йшли подалеки, вгадували, що Мокана зженуть вороги зі світа у криміналі, аби більше не вступався за селом. Зпоміж цих свідків оброслий, чорнолицій Оласій наближується також до Мокана і хвалить його:

— Панцкий маєш розум, що-с упросивси на місяць весну звеснувати, а відтак вже панцка воля!

Ще дальнє позаду йшли свідки боязливі, які зострахи перед злісним свідчили на два боки і потакували так прокураторові, як також оборонцеві, а приперті до чола, толкувалися, що стояли оподалік і добре не чули, що Мокан говорив, але божилася, що він не мовчав. Вони й тепер глипають то навперед себе на Мокана, то обираються за жандармами, наче хотіли б впевнитись, хто їх заведе до шинку на полуденок.

А Мокан кається гірко думками:

— Коби я totu катушю ще пересидів, то абих-х видів, що хлопа ріжуть як вепря, то не обізвуси, бігме ні, ще буду кричати: келохи з него сотайте, посічіт 'го на дрібні кусні, бо правду каже злісний, що хлоп до-

Виштрикнути — вискочити.

Заліжка — умовлений заклад.

Катуша — катівня.

Келохи — внутренності кишки.

Сотати — тягнути.

брій лиш печений і солений... Таким цапам траба України? Смоли їм у горло, ще й обухом у голову. Ти сироти за нього жінку та діти, а він з тебе кров хоче пити. То нарід? То гаддє сорокат!

Ті Романові кудлаті думки поплескав разом з головою його сивенький довгоно-гий адвокат, що подогонив його, проти-снувся проміж свідків і вмовляв у нього, що має велике щастя, що дістав тільки рік криміналу, бо за таку провину параграф пише найменше п'ять літ тюрми.

Коли Роман на це нічого не відповідав, адвокат був певний, що він вірить тому свому щастю і, кладучи йому руку під паху, допоминався:

— Треба буде мені ще соточку допла-гити, бо самі видите, що я собі коло вас три дні збавив, а кара маленька!

Свідки посміхнулися з маленької кари, а адвокат відповів усмішкою і подався у бік.

Виглядав як підпилений ясінь.

Його подовгаста твар викривилася під надстриженим вусом, а сині очі потапали в долину, гейби не хотіли дивитися на toti cірі мури, на туту узброєну варту, на тих облесних і ненаситних свідків.

Вийшов з брами і оглянувся, як пострі-лена птаха оглядається в сторону свого вбивця.

Такий великий, камінний цей мур, що очі його не завтякають обізріти. Сам ка-

Завтякати — мати змогу, засягнути.

мінь і глина, самі роззявлені ґаврі, саме руде залізо. Сонце тут не нашпарить, не дотиснеться, хіба зеленим мохом крадьки підкрадеться. Студінь відти норами позиває.

Щось Мокан забагато у цей мур діється, щось він очима шукає. Щось він собі думає, щось нагадує.

Свідки глипнули у того місце, куди він вдивлюється, а там на мурі тремтять маленькі оченята, як два метелики синьокрилі.

А личко як біла платинка на мирі від вітру хитається, а дрібні пальці кошелик тримають і червоніють.

Тоді жалісні оченята глянули на Мокана і на бадіків-свідків і чогось зраділи.

— Ти чия небого?

— Івана Паладюкового.

— Того, що в ліщинах сидів над Прутцем?

— Того самого.

— Того, що його вояки убили?

— Того самого.

— Шо його звали радикалом та й єму хату спалили?

— Того самого.

— А ти що тут у такім місті робиш?

— Я тут у панів служу та й прийшла неню відоznати.

— То неня тут у припоні?

— Вже рік у катуші, вуечки файні та пишні.

Нашиарити — протиснутися крізь шпару.

-- Та за шо, хло', єї катують?
-- За це саме, за шо дедю убили.
-- Варе?
--- Кажуть, що адіт, за тоту Україну.
— Отто їх у горлі давить.

На Мокановій тварі запалився черлений вогник.

— Ба, що ти, душко, принесла свої нени?

— Аді: писаночки красні.

Дівчина відкрила кошелик, а з середини як зірочки усміхнулися до бадіків писаночки писані, такі гей живі очі...

— Ій-га, то ти, казати, такиувес великденъ нени справила?

— Буде ѹ нени, буде ѹ багнетникам простиби за того, що передадут нени.

— Та ѹ така мала удаєш писати?

— Я і вам по кошилекови повиписую, вуечки добрі та пишні, лиш аби-сте хоть сьогодні увечір, хоть завтра, запалили у ліщинах над Прутцем вогонь за дедеву душу.

Бадіки прирікали, що з радної душі запалять вогонь за ѹ дедю зараз, як лиш до дому прийдуть, аби всі гори знали, що Паладнюкова память сяє.

Дівчина цілуvalа бадікам руки і божилася, що їх нагилив ѹ Біг. А ще не доступила до Мокана, як він уже гладив ѹ біляву головку і ввесь палав із радості:

— Рости велика — повторили бадіки-свідки і забували за полуденок.

Багнетник — жовнір.

Нагилити — наднести, зіслати.

— Аби-сте тривали, вуєчки срібні.

Так начеб дивився Мокан, як його темні гадки сідали воронам на крила й утікали від нього та й пропадали десь межи мурами та коминами, а на їх місці мерехтіли усміхнені писаночки із кошелика доньки Паладюкової й на кримінальному мурі зорами та коминами, а на їх місці мерехтіли рянними пальчиками виписували Паладюкову Україну...

— Адіт, таке воно мале та невидне, а стариню завстида!

— Аби тебе, писарочко, ручки нє зболіли!...

Л а с к а

На темнім судовім коридорі збився, як вівці, гурток мужиків, обтерханих весагами й нараджувався, що їм діяти.

Одні піддавали гадку, чи не пійти їм поскаржитися до судового старости, а другі зараз відганяли цю гадку, бо знали, що староста має люту кров і як узрить у дверях своєї канцелярії мужика, то у тім моменті гукає на возних, а тоді возні кидаються на чоловіка як вовки й виводять його надвір, але при тім виводі сягають під киптар і під байбарак та й рахують зебро, аби більше не вертався, та й аби усьому хрещеному мирові відраджував такої докучливості.

Були газди, що радили пійти до ключника до хати й там розложитися табором та й нікого не просити, ані перед ніким не жалітися, але й ця рада швидко гибла, бо практиковані бадіки махали на неї руками

Обтерханий — навантажиний.

Байбарак — коротка сукняна одежда з рукавами.

ї доказували на-допевне, що така робота нічого не варта й ніде не пишеться.

Ще одні радили пійти ще раз до директора Ржондзіцького й просити його ще раз, аби мав над людьми обачиння, аби не збавляв їх весни божої та й велиcodня.

Але й цю пораду заплювали мужики слинною.

Низенький і як скрипка сухенький бадіка з тварю як камінна, жовтава плитка, труче шапку назад і боччися кулаком по чолі, заявляє, що мужик є завше дурний і тому мусить радитися мудрішого й тому повинні вони всі пійти до адвоката та й покласти, що заправить, і запитати його, що мають робити.

Та як він сказав і ударив палицею по долівці — то всі бадіки йому притакнули і справилися за ним до канцелярії адвоката.

На дворі грає марець.

Звівається вітрець і то заслонює, то відслонює сонечко. Бадіки чаляють своїми корзаками по грузькій улиці й радіють, що із зими робиться каша, а в їх надію помальовані очі зазирають руді та лисі, гей обголені хребти гір і пригадують їм, що десь за третіми горами йде в цей край весна, яка потребує їх сили й роботи.

Гірськими засколобинами біліють ще сніги, але вже запорошені, вже не такі студенті, вже від погляду сонця гинуть, вже не будуть морозити дітей у колисці, маржину

Засколобина — заглублення на узбіччю гори.

в көлешні, рубачів бутинами, газдів у дорозі, птаху на смереці, кленів у воді.

Тоті розварені сніги леда день спливуть у бистрець і втечуть у море, а на їх місці зазеленіють левади й луки, та й прікличути зозулю, аби бадіків щастям дурила.

Але ще не знати, де tota зозуля бадіків застане, звідки вона їх буде закликати, аби йшли весну веснувати.

Цим бадіки найдужче зажурені.

Адвокат добре обдивився, розпитав бадіків, якої ради шукають, розперся у кріслі і сховав свою платню до шухляди.

— Ви, каже, газди такі дурні, як оті вівці ваші, що ви їх доїте і вовну з них собі обстригаєте, а вони голі й голодні бігаються за вами услід і ще блеють за вами.

— Ми люди робітні, пане, ми весни шкодуємо.

— То вам весна принесе, коли у вас землі обмаль?

— Станемо дес у дворі на роботу, але весни не змарнуємо.

— Двори мають своїх, вами не требують.

— То будемо у долівських газдів спілки брати.

— То такі самі голаки, як ви.

Бутин — ліс призначений на зруб.

Клен, кленъ — рід рибн.

Бистрець — потік.

— То підемо на трачки робити.
— А як і там не приймуть?
— Буде, як Біг дасть, але не в неволі.
— А ваші бесаги від чого так попухнули?

— То ми вовни набрали, бо хочемо там прыисти, аби нам не навтемлювалоси.

— Ей, хлопи, хлопи...

Низенький бадіка звертає адвокатові увагу, аби залишив цю бесіду:

— Ми не тому до вас прийшли, аби ви нам покривлювалися, лиш аби-сте нас вислухали, та й помогли у нашій біді. Ви наш, а ми ваші. Ми прийшли до вас, аби від вас дізнатиси, чито є директорова повинність, чи його ласка, аби він нас сьогодні приймив.

Адвокат поклав жовте олівце на чоло і подумавши відрік:

— То його ласка, бо таких, як ви, є багато.

Низенький бадіка кладе перед адвоката друге питання:

— А єк тото ласка, то по кілько то нас має коштувати?

Адвокат знов підпер чоло рукою і нахмурений надумався, а опісля вирішив:

— Дасте йому кожний по пятці.

Бадіки ойкнули.

Низенький бадіка кладе перед адвоката третє питання:

— Але ви самі з ним поговорите?

— Та що маю з вами робити?

І бадіки обтулювали адвоката медови-

Трачка — тартак.

ми словами, щоби лишень ішов з ними, щоби квапився.

— Та чого вам туди квапитися?

— Аби нам нинішній день рахувався.

— А гроші маєте?

— Шос маємо, а шос по дорозі у Майорка собі уфатимо.

Адвокат неначе картаючи себе за те, що на хвильку забувся й сам собі відмовляв та знеохочував клієнтів, змінив швидко свій погляд і плоскаючи по плечу низенького бадіку, безпечив, що він з директором Ржондзіцким добре собі заходить і хоч справа бадіків є тяжка, він її поведе так, аби було добре.

Бадіки ловили його за слово й підганяли:

— Веди, веди нас, любий панчіку, так, аби було добре, аби-х ті згадували, аби-сми других гáздíв до тебе справлèли.

І пішли.

Пан директор Ржондзіцкий колиштесь, як бочівка коридором, а коли заздрів адвоката з бадіками, швидко зайшов до своєї канцелярії й луснув за собою дверми так, аж ввесь суд здригнувся.

Бадіки вгадували, що директор тому такий лютий, що тепер адвокатові не зможе вже відмовитись і не посміє гаркати на нього так, як гаркнув був на них, коли за себе його покірно просили.

Лоскіт пішов темним коридором і за-

глушив поздоровлення, яке адвокат вислав за директором.

Бадіки лишилися під дверми, а їх правний заступець, усміхаючись, увійшов у директорську канцелярію.

Чути бесіду, чути сміх, а відтак хвилька тиші.

— Справа є дуже тяжка, бо є переповнення, бо таких, як ви, є багато, а всім не можна догодити, бо місця німа. Але я бачу, що директор радби мені пійти на руку і зробити totу ласку, аби ви дурно домів не вертали — але цієї ночі такса пішла вгору, бо хлопів налізло як трави та листу.

Бадіки споважніли.

— Ба, чу дуже підскочила?

— Вже удвоє.

— Преч-би-си казало!

— І то ще не похочує!

— Варе?

— Клянуся на свої діти!

— Лишіт, ми вам віримо!

— Бо то, знаєте, кожний хоче жити...

— Знаємо, пане, ще й ек знаємо!

— Та й знаєте, панове газди, що тото властиво не вільно...

— А ви до чого пан?

— Я до параграфів.

— Ей, говоріт свеї, що нам не вільно, то вам таки вільно.

— Ну, і мені того не вільно, бо я ваш чоловік. Але ви зложіть між собою по десяточці оцему низенькому газді до рук, а я зараз навчу, як він має ці гроші давати.

Бадіки өбернулися на-бік і стали щпортати пальцями у своїх ременях, а їх заступник узяв низенького бадіку попід паху на-бік і пошепки учив його, що треба робити.

А як адвокат, огляючися назад себе, скінчив свою науки і прощався з бадіками, то у жмені низенького бадіку узбиралося дванадцять десяточок і всім бадікам засвітилися очі, коли за низеньким своїм товаришем входили у директорську канцелярію, а директор, похилений над столиком, щось собі писав і не вигоняв їх з порога.

Низенький бадіка підійшов до директора і, кладучи зібрани гроші на стіл, повістував, що вони ті гроші нашли у суді на підлозі і їх підйимили та й віддають там, де вони належуть.

Директор не звертає на це уваги й пише дальше, а бадіки почали покашлювати й підганяти очима свого низенького товариша, щоби все сказав.

Низенький бадіка укладається як до Отченашу і зачинає від самого початку:

— Будьте нам забашні, директорю наш панцкий, презусе наш дорогенький!

— Спадайте на рани, не збавляйте нас божої весни й прийті нас до того смучого криміналу, най ми цими слотами та фуфелами свою кару відбудемо, заки земля божя осушится та й нагрієси.

Директор наче прокинувся з просоння.

Презус (тут поль.) — президент, предсідник.
Фуфели — метелиця.

- Ах, то ви?
- Ми самі, панчіку пишний та й фай-
ний!
- Ви до арешту, так?
- Ой так, комісарію наш годний!
- Ви ще за того віче, правда?
- За віче, за віче, любчіку наш любий!
- По кілько ви тоді зафасували?
- По місяцеви, добрітко наша добра!
- Та й вам доконче тепер?
- Єкби ваша ласка, панчіку гречний!
- Кортить вас дома паску їсти?
- Світе панцке слово!
- Але я казав вам, що там глітно, не-
ма де шпильки опустити.
- Межи людьми і ми примістимося, ек
ваша ласка.

Директор впорядкував свої акти, пона-
кривав іх дощечками, притиснув камінця-
ми і, відхиливши двері, щось крикнув, а до
канцелярії вбіг ключник, ключами по-
дзвенівський.

— Спиши мені їх і бери тобі цю свіжу
марфу!

Бадіки відходячи в тюрму, топилися
під директорською ласкою, як той марто-
вий сніг на горах:

- Аби-сте, панчіку, прожили!
- Аби-сте тривали!
- Аби-сте нарік діждали!
- Аби вас, панчіку, Госпідь милосер-
ний укрив своєв небеснов ласков!...

Світе — святе.

Марфа — крам, добро.

На Купала — на Івана

I.

Хоть Купало, хоть Лопушник, але це є справедливий Іван.

Відьми в ночі на раду скликає, мушками світить перед русалками, рікою вінки долів пускає, лісами любість підкидає.

Та й полонинами 'д газдам присідається.

Нашіптує Іванові Шепитарюкові у стаї при ватрі на полонинці на волоськім боці.

— Зійди-ко, тезку, на ляцкий бік у село ід своїй газдини, бо tot ревізор білявенький не годен через ню ні спати, ні їсти!

Шепитарюк не похочує маржину на маржита лишати:

— Ек вона газдиня, то ревізорови хати не відтворит, а ек вона ніхтолиця, то єї я не всокочу.

Але святий швидко перебиває:

— Не сокоти, брате, жінки та й збудеш-

Ніхтолиця — лиха жінка.

Всокотити — встерегти.

си єї молодої. — Пташка паруєси з пташков, мушка з мушков, рибка з рибков, са-мець у лісі із самичков, а ти шлюбну жінку лишив саму на подушках під джергами та й лінуєши її у таке велике свято відозна-ти? Спамятайси, тезку, і сідлай коня та пе-ребіжи нічма Черемош, ек ревізори муть спати, та й розвеселиш молоду жінку і ме-ні завтра покладеш свічку на вівтарі.

— Молодиця Мочернакового роду, чей не подивитси на ленку, чей не осоро-мит роду У неї робота жде на роботу, не-ма коли пустим требувати. Та й коби хоть образ, а то кривоустий!

„Але той ревізор не з-добра наймив собі на найближчім ґруни хату, не з-добра вечерами на гармонії грає.

„Грай собі, зайдею, фартушанкам своїм, а моя газдиня твої гри не чує. А ти що про-тив неї?

„Та-же у неї цвіт у личку горит, а ти єк надута кишка.

„На твою кушкату, закривлену тварь не кине голубим оком моя Марічка, не по-кладе своєї весни під твоїми грузькими об-цасами.

„То годна та дужя та красна у мене газдиня, то душа моя

„Ше тепер мені жиль, що не зганьбив я мельничку за мою газдиню:

Відознати — відвідати.

Зайдей — зайди, зайшлий.

Фартушанка — міщенка (іронічно).

„Насипаю я у кіш на-раз мливо, а вона підсміхаєся.

— Не разуйте, Йванку, лиш питлюйте, брачіку, бо ваші гості разового хлібця в рот не возмут....

— Екі гості? — питаю, а вона вже відрікає:

— Ніби ви не знаєте, таже тот присадковатий ревізор кривоустий, тот Збишко Пришковский, шо за вашою ґаздинею пропадає.

— Тот теребилюлька від граничарів?

— Той-той зеленюк із Попадюкового ґрунтя.

— А єк же він пропадає?

— Каже, що навіть аби угинув, то відбере вам вашу ґаздиню.

— Та ж то не квітку урвати!

— А такий бараба того питає?

— А я де?

— Ви, Йванку, граєте полонинами та зимар'ками на волоскім боці, а зеленюк по-під вікна: добрийдень душко!

— А ви того чули?

— Ей-га, чи лишень того? Ти — каже він, — молодичко, зриваєш мені очі, ріжеш мое серце. У чім, — каже — красна квітко, та личко своє іскупала, що воно мене з розуму ізводит? Увес широкий та довгий край, — каже — я перезнав, переслідкував, а такої не надибав. Ой возьму я тебе, — каже — файна квітко, та й у свій рідний край пе-

Теребилюлька — непотріб.

Граничар — граничний сторож.

— У личко червоніла і сміяласи.
ресажу, щоби ти там межи Прушковськими
ївила ім і мені на славу!....

— А моя юна відповіла?

„Дес та смучя мельничка серед села сидит та ї усе чує, та ї знає”

Іванів вівчар Дмитро приніс овечий подій у стаю і божився, що зараз дістане від свого газди тютюну повну люльку, бо має юну щось важне сказати.

Шепетарюк став його про туто важність допитуватись, але вівчар не пускав з себе пари, доки не учув у жмені маркотку. Тоді розповів він газді, що у явірнику здибав його tot низький, кривоустий зеленюк-ревізор і казав газді переказати, що його газдиня робить завтра за його дедю обід і хоче, аби її газда цієї ночі збіг у село до хати. Та й казав, аби газда переходив хітарь Копилашевим плаєм, а він сам там буде на варті і газду миром перепустить через Черемош.

Шепетарюк ніби сварив вівчаря за то, що його здурив і за-дурно вигулив жменю тютюну, але в середині був вдоволений, бо під вагою тої новини рішився поїхати конем до своєї газдині і відсвяткувати свого та ї дядевого патрона обідом і поміками за дедеву душу, аби дедя і сього року знов на тім світі, що доброго сина та

Маркотка — махорка, рід тютюну.

Хітарь, хитарь — границя.

Вигулити — видобути.

добру невістку лишив у своїм дворі, на талані своїм.

Однако шос мене отік спирає, але я таки збіжу долів, а ти, Митрику, пантруй ватри і трембіти!

І Шептерюк осідлав коня, наперстав скормою у бесагах і пропав у Копилашевім плаю...

II.

Ніч срібна, найсрібніша.

Місяць везе у срібній чайці голого Купала-Івана над Горганами, а зорі прижмурились із стиду й у ліси порозбігалися боками.

Небо гей на морі піна.

А з тої піни срібна роса паде на ліси, на гори.

А з того неба Купало любість по землі сіє...

А де тота любість упаде, там білий во-гонь з землі виростає.

А затим білим вогнем темна хмарка тінь розстелює.

Бо любість одно крило біле, а друге темне має.

А як той во-гонь забрив у Черемош, тоді чорна тінь із берега йому межи-очі з дубельтівки плюнула.

Скорома — молоко.

Горгани — 1. подовгуваті хребти гір, 2. звали каменюк, що лежать на верхах гір.

Луснув стріл у зорі, погас вогонь у броді, розбігся смертельний гомін лісами . . .

Купало на небі обізрівся і золотим пером записав котрусь душу усвої книги . . .

Як оком кліпнути, нетлінні нявки урвали танець над рікою, а чугайстир шпурнув арідникові плитою у його чорні ребра.

Черемош ударив скоками у скали, а скали застогнали...

Ліси похитали головами і згійкали на туту чорну тінь, що з берега стрілом най-срібнішу ніч прострілила...

III.

Хоть Купало, хоть Лопушник, але це є справедливий Іван.

Бере та й сонцем зарінки сушить. Лісами холоди вінком вимітає, у деревині соки переварює, запахами в перекотах дише.

Муху роями на сонце випускає, маржину у зелену ліщину загонить, бджілку на солодкі меди веде.

Птахам яєчка у гніздах вигріває, дівчатам ягоди у кошелі мече, дітвору грибами в росу гулить, зіллю силу дає, папоротин квіт збирає.

Мисливцям звір множить, орлам зай-

Нявка — мавка, лісова русалка.

Чугайстир — лісовий дух.

Арідник — чорт.

чиків на конюшинці показує, рибарами
рибку підкидає.

Полонинами молока в бербениці наливає,
скором пряче ід — Петрі.

Скали розпікає, гаддя на камінню гріє.

Барабульку та й кукурудзку з землі
за чівку на сонце витягає.

Вітри в печерах запирає, аби світ був
тихий та запашний та ясний ..

Бере та й дівчатам личко красить, молодицям в очі принаду насипає, аби були
гожі, як Шепитарюкова ґаздиня — tota, що
зеленого ревізора з розуму ізводить.

Tota, що очима потинає. . .

В церкві жінки Іванів вівтарь зіллями
убирають гей до шлюбу:

— Гей, Іванчіку божий, Іванчіку чорнобривий, роздай діти межі молодиці, аби-с
мав шо ерстити, аби-с мав де у кумах бувати!

Лиш Шепитарючки тут не видко. Віді
вона святим не требує, бо пишна та красна
над усю челядь.

Але перед Івановим вівтарем горить Шепитарюччина свічка, а вона сама ходить ід
їх ґаздам і ґаздиням і щепотом запрошує
їх чесними словами на обід за душу чоловічого деді. Навіть панотець прошений.
Будуть ґазди і ґаздині харчувати, будуть за
панотцем молитви відмовляти. Буде покійникові душя радуватися

А святий Іван межі челяддю та межі
свічками упріває.

А панотець, що приязно службу пра-
вить — що красно говорить:

— Дивіться, — каже — люди: сонечко
пражить землю та й випражує з неї ягідку
і рожу, а з тебе, хлопе, не годно випражи-
ти навіть вужевки. Але не totу вужевку,
що ліси і дараби вяже, але totу вужевку,
що усіх хлопів у один нарід вяже!

— Най-же цес нарід кайтесь, най свою
Україну шанує!

— Най хлоп — хлопа тримається, най
свою віру держить.

— Най молиться за всіх Іванів, що за
цю землю зі світа пішли!

Нарід єсть панотцеві слова і росте ви-
соко.

Та лишень закінчив панотець боже сло-
во, а церква заметушилася.

Став мир до дверей пхатися, стали лю-
ди виходити, бо пішла погана чутка, що до
трупарні коло церкви привезли шандарі
мерця пороти.

Нарід глотиться, а шандарі кольбами
у груди.

— Ба кого вій, паничіки, в трупарні
поклали?

Шандарі здвигають плечима.

Але челядь прилипла до стін і через
шпари розпізнала:

— Та же то тварь Шепитарюкова!

— Ба варе котрого?

— Івана Іванового.

Ліса — пліт.

— Цого, шо напротив Паладюкового
ґрунтя.

— Того самого!

А Шепитарючка як того почула, та як
не заверещить, аж трупарня здриглася:

— То його убив ревізор кривоустий!

— Брешеш, жінко, — боронили шандарі.

— Бігме, кривоустий, газду мені стра-
тив?

Та й скочила понад кольби до трупар-
ні, як громом підкинена.

Трупарня із жалю тріскає. А нарід ло-
мить собі голову і руки.

Вийшов панотець з церкви, а шандарі
його хап попід пахи та й просто до міста.

— Та за що нам панотця берето?

— За його казання!

— А того, що газду убив, на суд не
ведете?

— Вам засій від того, пся кров, соба-
ча!...

К о л я д а

Гейби не та сама ніч тога різдвяна ніч, гейби вона ходила й говорила, гей тога церква у великий храм. Гейби то небо до села прихилилося — гейби до села щось шептало. Отік toti морози кулаками лускають у газдівські хати, отік вони газдів чогось посварють. Toti далекі зорі щось нахилюються та й у газдівські вікна на стіл заглядають, отік вони перезнати хочуть, чи газди на столі пшеницю мають, чи вечорю поживають.

Toti зорі щось міняються, щось вони поморгують, щось вони оповісти хочуть, лиш гляба їх розуміти.

Відай вони тих сімох колядників по селу водять, відай їх коляду леліють. Обвели їх посеред села та й завели до побережницького двору.

Ідуть колядники попід зорями, переходять всі три побережникові перелази та й заколядували під побережниковими віконцями:

„Зажурилиси гори й долини, що не зродило жито-пшениця.

„Зажурилиси всі полонини, всі полонини, що гей великі зими упали.

„Зажурилиси та й господарі, що обмінилась наша землиця:

„що нема правди на божім світі, що гине нарід у самім цвіті;

„шо царем стала темная тюрма, за добре слово в голову куля. За темне слово, чорную зраду кличуть сідати, подають ручку. Бо темне слово — червак в яблочку; — ржава в залізочку, пісок ще й в очку.

„Гей, сидить зрада посеред села, її пізнати гей трійло-зела. Бо пе горівку, єсть солонинку, а за то нічма на постерунку продає брата, продає неньку, продає челядь ще й шлюбну жінку.

„Красно убраний та й ще веселий.

„Дві порошниці йому верх грудей.

„Полегки ходит, масно говорить, до свого брата зраду підводит, у чужу тюрму село загонит. Знати-пізнати, що криво робит.

„Йому — дай Боже — всю помсту божу.

Газдам — дай Боже — на хліб урожу.

Най зрада гине, най вірність росте.

Най нарід знає, де серце пусте.

„Ше й вовкам, Боже, болу в зуби, на очі більмо, кольку у клуби, вуха без слуху, носи без нюшку — доки вуть їсті з народу юшку;

„аби їм ріки повимерзали, аби їм ліси повигорали, аби їм двори позапалились, аби їм лани перерубались, аби їм ключі розгубилиси, аби їм пушки потопилиси, аби

їм гори порозсувались, аби їм тюрми порозтворялися”

Колядники співають під сліпими вікнами, бо побережник примкнув усі віконниці, заки сів із гостями по-конець стола.

Однак через шпари продирається світло і ловить срібний віддих колядників та й грається з колядою, морозом посрібленою.

Хату розширає така тепління, що шандарі порозпинали свої кабати, а вусатий побережник верг свій киптарик лиш наопашки та й хусточкою з червоного лиця піт собі обтирає.

Побережничка порозкладала на дубовім столі усі страви та й усі пугарі поналивала. Але поклала під скатерь забагато сіна та й пугарі хитаються і розливаються а шандарі віщують з того господарям щастя.

Побережник веселить своє лисяче ліце і приповідає:

— Ше ця хата не гостина таких файніх та пишних та пущерних гостей. Ше ці миски і полумиски не тримали страву перед такими делікатними та черлененськими губками, а ті пугарі ше не здоровкалися в таких біленьких та пухкенських ручках панціх.

— Ану-ко поживайте, ану-ко досягайте, мої дорогі та золоті гості, наставники годні!

Із страв бе пара на шандарські точені

лиця і заливає гостям очі та й заваджає їм
їсти й пити.

У віконниці вдарили, як груда, мужиць-
кі голоси храпаві.

Здриглася у вуглах хата.

Як командант зачув зперед вікон ко-
ляду, обрушився дуже і кинувся до посте-
рункового:

-- А то по якому? то ж я всему селу
заказав колядувати, лиш одному Казикові
Тшещецькому дав позвоління.

-- Сповнився розказ пана командаста
— каже постерунковий.

— А то що?

— То, що чуєте.

-- То ж то не Казиків голос, та й ко-
ляда не наша.

— Є там і Казик межи ними, бо Іван
Гавриш зробив з ним спілку. Я здибав їх
уже у війта, що так само дивувся, як пан
коменданст. Я до них з карабіном, а Казик
мені вашє позвоління перед очі тиць: не
важся — каже — ти хлопів арештувати, бо
то мої спільники, — я вистарав позвоління,
а вони мають колядувати, то буде і мені
і їм дижма. — Читаю, його правда.

— А то раз гунцовт — добріючи див-
ується командант.

Побережник мішається несміло до тої
бесіди:

— Бо то, прошу пане коменданте, тот
Казик Тшелєцькі непривишний навіть до
такої роботи, єк коляда. Він таки ше за
Австрії, єк був у нас шевцем, то робити ані

трішки, ані не подивився в той бік, де робота, лини ціле літо лежити холодами та й лини посвистує. Єму бувало, аби так дес рибку у ріці зловити, заячика в лісі убити, курочку за простибі дістати, та й жив у селі коло газдів, — не до вашого гонору кажучи — такий собі бараба. А тепер він у селі великий, деби він сам пішов колядувати і коляду носити! Але я отут межи на мі кажу вам вірну правду, що єму не варт поляком бути, бо то — шануючи образ і вас іршених — таки пустий друк та й решта.

— А з ким же він став на спілку — питав командант.

— З ким, як не з кримінальниками — відповідає побережник і вияснює:

— Тої середи випустили з фурдиги Івана Гавриша, того бунтаря, що у читалні був головов та й кооперативу провадив, а він почув, що Казик має на коляду позволіннє, та й гайда до него. Робім — каже — малу кооперативу: ти дай ста позволіннє, а я зберу колядників, та й половина коляди буде тобі, а половина піде на нашу школу. А Казик лиш цого хоче. Та й вже тримають собі сервус.

— А хто ж іде до них пристав?

— Хтож, єк не тоті стрілці, тоті опришки, що є їх лише п'ять, а коніруют цілим селом.

— Ті, що сиділи за війта Поремського?

— Ті самі.

— А може би їх прецінь зараз замкнути?

— Зараз як зараз, але досвіта буде можна.

— Та чому так пізно?

— Бо єк набудемоси, то пан комендант, єк звикле, схочут дес попогратиси, а Гавришева Марічка над усі дівки найфайніша. То най старий удовець Гавриш колядує на школу, а ми підемо до єго доньки колядувати. Я підкіну у хоромах стару рушницю, а єк він прийде до хати, то пан постерунковий знає, що має робити: ланцушок на руки та й навперед себе.

Цих слів не чула вже кругла побережничка, бо почула, що колядка скінчилася і вона винесла коляду на двір, а командант поплескав побережника по плечах та й хвалив собі його раду.

А постерунковий, врадуваний вхопив револьвер і вибіг на подвір'я та й стрілив три рази, аби й село і колядники знали, що шандарі не сплять та й аби страх мали.

Гомін полетів понад селом, ударився об ледяні верхи гір та й розшумівся горганами і долинами та давав вовкам знати, що село їм нової коляди співає.

Народня бібліотека

принесить в невеличких книжечках найгарніші твори найбільших українських письменників, поезії, оповідання і драми. Книжки «Народної Бібліотеки» виходять 2 до 4 рази місячно починаючи з 1. січня 1940 за редакцією Д-ра Є. Ю. Пеленського накладом «Українського Видавництва» в Krakovі.

Досі з'явилися такі книжки: ціна зол.

1.	Народний колядник, з нотами	—,80
2.	Степан Руданський: «Співомовки» 1,—	
3.	Марко Вовчок: «Степовий гість». Історичне оповідання	—,60
4.	І. Тогобочний: «Мати - наймичка». Народня драма на 4 дії	1,50
5.	Гр. Квітка - Основяненко: «Перекотиполе». Оповідання	—,60
6.	Народні думи. Вибір	1,—
7.	Іван Франко: «Іван Вишеньський». Історична поема	1,—
8.	Пантелеймон Куліш: «Орися». Новеля.	—,60
9.	Олекса Стороженко: Оповідання. 1,—	
10.	Олександер Кониський: «Сестра - жалібниця». Оповідання.	—,60

Дальші томики в друку.

Замовлення приймає:

«УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО»,
Краків, вул. Кармелітська 34, II.